

Spațiul public

— IOAN BUDUCA —

SPAȚIU privat? O persoană, două persoane, trei persoane, vorbire, convorbire, discuție. Spațiul privat absolut: Treimea Logosului.

Spațiu public? Dialog. Discuție impersonalizată. Mijloace de impersonalizare? Ironia maieutică. Raționamentul. Sau catharsisul tragic. Agora și amfiteatrul, prin urmare.

Va fi existând spațiu public înainte de tragedia elină? Olimpiadele? Nu. Pentru că impersonalizarea nu își dăduse încă mijloacele de funcționare.

Personal și impersonal, așadar. Mai de preț fiind care? Pentru spațiul public, impersonalul. Pentru spațiul privat, personalul.

Întrebare: poate fi spațiul public represiv în raport cu cel privat? Ca să se sau ca să nu se întâmple așa, au apărut, pe rând, tehnicile de guvernare. Unele consideră persoana slabă, fără virtuți, altele consideră persoana oglindă a Cerurilor, capabilă de demnitate și plină de virtualități.

Cele dintii tehnici de guvernare, cele de origine tribală, au găsit secretele spațiului impersonal în călătoriile extatice ale șamanilor.

Mai apoi, templele de inițiere, ori oracolele au prelungit funcția șamanică a impersonalizării.

Impersonalizări prin șamanism de tip popular, non-elitar, vor fi fost active în sărbătorile dionisiace ale grecilor, moștenite fiind, prin „democratizare” rituală, de la elitismele de templu inițiativ.

Apoi, tragedia elină, ea însăși o „democratizare” a catharsisului practicat, elitar, în templele dionisiace.

Apoi, ironia socratică, sfârșitul erei șamanice, începutul unui nou tipar de impersonalizare, prin autoconstrângere rațională, „democratizarea” celui mai de preț bun al zeilor: rațiunea, în orice caz, aducerea unui bun privat al zeilor, rațiunea, în piața publicului omenesc, și publicitatea care a urmat pentru ideea că și omul este capabil de rațiune, de raționalizare, pînă într-atît încît atavismele sale șamanice au fost constrînse să se retragă în subconștient, în umbra unor zeități tot mai de-neînțeles, tot mai puțin luminate de rațiunea devenit bun public.

Teza centrală a acestor însemnări stă, neformulabilă, pe o constatare: sub ochii noștri, are loc o nouă tribalizare a lumii, una în care funcția șamanică este preluată de un spațiu public care nu se mai poate centra nici pe raționalitatea dialogului socratic și urmașii săi în structurile argumentative, nici pe iraționalitatea umbrelor divine și urmașii săi în religii.

Noua tribalizare are a fi o descențrare globalizabilă potrivit căreia fiecare specializare în parte va rămîne centrată în propriile sale structuri argumentative, dar spațiul public nu va mai găsi un centru comun tuturor specializărilor nici în filosofie, nici în cultura generală.

Vechea tribalizare se centra, trib cu trib, pe sîngele strămoșilor și pe voința zeilor vizitați de șaman. Noua tribalizare se va centra, specializare cu specializare, pe „sîngele” enciclopedic al fiecărui domeniu specializat al cunoașterii, iar în locul voinței supraumane, care ar fi putut unifica toate enciclopediile într-o cunoaștere universală, impersonală, apare un nou tipar de impersonalizare, unul pseudo-public, bazat pe „religia” care profetizează că adevărul este doar interpretare, fără universalizare, condiționată cultural,

antropologic, politic, istoric.

Spațiul public, universalmente accesabil prin filosofie ori religie, este acela care se tribalizează într-o grămadă neordonată de adevăruri, astfel încît fiecare adevăr preia funcția de templu, agora ori amfiteatru al propriei sale centralități non-universalizabile.

Natura are oroare de vid. La fel, și natura spiritului. Ce are să ia locul vechiului spațiu public? Lumea Internetului? Televiziunile? Orice ar fi să fie, acolo, în locul vechiului spațiu public, și oricum ar fi să fie, noul tipar de impersonalizare nu va mai fi nici rațional (uman), nici irațional (religios, magic). Noul tipar de impersonalizare va fi tribal, fără centru unificator-universal, cînd cu centru propriu, specific, rațional, cînd cu centru propriu, specific, irațional, niciodată cu unul supra-specific, atoateunificator.

Dar va fi existat, uitîndu-ne înapoi, în istoria cunoscută, un spațiu public cu adevărat netribalizat, universalmente public?

Socrate era contemporan cu șamanii tolteci, de pildă, neștiind nimic de ei, care universalizau spațiul lor public după alte criterii, potrivit altui model cognitiv. Urmașii acestor amerindieni, cum le zicem noi din centrul spațiului nostru public, au participat vreodată la lucrările modelului nostru de spațiu public altfel decît prin imitație? Cum ar fi fost lumea dacă am fi imitat noi modelul lor cognitiv? Dar nu există, oare, un *fatum* în lucrările care au dat șansa istorică modelului nostru? Nu există, oare, un *fatum* și în apariția conștienței noastre de azi că tribalizarea spațiului public n-a dispărut niciodată? Începe acum să se înfripe o nouă conștiență, una potrivit căreia globa-

lizarea e un *fatum* tehnologic (politic, poate), iar tribalizarea, unul cognitiv (metafizic, poate)?

A existat, oare, pînă acum, un spațiu public netribalizat, cu adevărat universalizat? Ori, de fapt, am avut o colecție contemporaneizată de triburi cognitive necomunicante?

Ce constatăm acum, retribalizarea lumii, dată fiind absența centrului ei metafizic, n-ar fi, și asta, un *fatum*, căruia abia acum i s-a dat să apară sub solzii de pe ochii noștri?

Considerațiile de mai sus vin să contureze un gând inspirat de cea mai recentă carte a lui Horia-Roman Patapievici, *Idei & blocaje* (Humanitas, 2007), anume de secvențele din carte despre absența spațiului public în România de azi.

Ce subiecte devin publice în România de azi? Fotbalul, politica, filmele și celelalte produse ale culturii de consum. Acum, de o vreme, pe un caz mediatizat de dispariție/crimă, un element de principiu al actului de justiție, prezumția de nevinovăție, a intrat în atenția și în dezbateră publică.

Spațiul privat prezent în dezbateră publică (căsătorii, nașteri, divorțuri, sex) tinde să domine spațiul public, iar subiectele spațiului public (politica, de pildă) sînt dezbătute după criteriile de omologare ale spațiului privat (simpatie, antipatie, dușmănie, prietenie).

Patapievici constată absența spațiului public românesc de tip modern. Cel premodern fiind dat de cume și sărbători religioase, era impersonalizat de tradiții. Cel modern n-a apucat să-și consolideze propria tradiție, aceea a impersonalizării prin structuri argumentative de tip rațional. Și asta pentru că, la noi, nici o disciplină specializată (cu excepția criticii literare) n-a reușit să dezvolte o continuitate de câteva generații de debateri publice în numele unui interes comun și în baza unor proceduri de depersonalizare a argumentației.

Înainte de critica literară a existat un început de tradiție procedural-intelectuală în încercarea de a impersonaliza dezbateră publică despre istoria națională, început eșuat în conflictul acut dintre tradiționaliști și moderniști, de la care moștenim o abordare falsificantă centrată pe căutarea specificului național. Falsificantă? Cu siguranță. Pentru că lumea în care am acceptat să evoluăm din secolul al XIX-lea căuta „specificul” modernității, iar acesta era dat tocmai de impersonalizările procedurale, iar nu de personalizările naționale, pînă cînd, aruncînd și copilul din copăie, contrarevoluțiile fasciste și naziste au încercat să dea ceasul istoriei înapoi, înainte de modernitatea politică, înainte de constituirea ideii moderne de națiune.

Dar dacă privim, azi, lumea din avion ce vedem? Globalizare tehnologică și glocalizare procedurală. Occidentul nu-și poate exporta tehnicile de formare a spațiului public la nivel global. Islamul le respinge cu violență. Japonia le-a asimilat în trei generații. China n-a început încă asimilarea lor politică, dar a reușit să declanșeze deprinderea lor comercială. Rusia copiază formele procedurale occidentale moderne (alegeri, contractualism, piață neadministrată politic), dar le personalizează printr-un supradeterminism de

tip feudal în variantă mafiotă și militar-autoritaristă.

Lumea de azi pare mai degrabă o expoziție internațională de triburi, neunificată prin același spațiu public, neunificabile prin aceleași proceduri impersonale de dialog.

Și atunci? Într-o lume în care spațiul public global este absent, de ce ar trebui să deplîngă românii absența locală a spațiului public la ei acasă?

Simplu: pentru că acum 150 de ani au hotărît să învețe lecțiile modernității. La 2007, acum, sîntem în poziția repetentului: ne aflăm pentru a treia oară în clasele primare spre a încerca, în fine, să absolvim acest prim ciclu al învățării. Deocamdată nu pare că am conștientizat în ce afacere ne aflăm, care ar fi „specificul” lumii moderne pe care am pus-o să ne regleze viețile și să ne reglementeze relațiile.

Patapievici descrie un model al cul-

turii bine rînduite sub imaginea intuitivă a roții. Butucul (sau golul care dă butucul) ar trebui să fie centrul unui spațiu public în care ar exista reguli de dialog între toate spițele: științele tari și științele socio-umane. Golul butucului ar trebui să fie ceea ce a fost filosofia elină la începutul modernității postso-cratice ori ceea ce au fost tradițiile religioase în vremurile presocratice?

De vreme ce tradițiile religioase n-au putut produce spațiu public netribalizat (așa cum credem noi, azi, împotriva argumentației lui René Guénon), ar fi de așteptat ca golul butucului să fie reprezentabil după modelul filosofiei eline.

Dar Patapievici nu propune această cale de (re)unificare a triburilor cunoașterii actuale.

Atunci care, dacă *tertium non datur*?

Idei & blocaje tace. Tace înțelept, cred eu, asupra acestei întrebări, dar o pune:

cum ne vom detribaliza, noi, românii, noi, lumea de azi? Nu construiește un răspuns, ci un model al răspunsului. Bine face că tace, pentru că spațiul nostru public de azi este dominat de incultura agresivă a noilor pașoptiști, spirite false, inocente, unele, resentimentare, altele, stîngiste fără voie, majoritatea, în orice caz netrecute dincolo de ciclul primar al modernității noastre eșuate.

Un răspuns în spațiul gol al butucului unei culturi din nou bine rînduite ar avea nevoie de paradoxul unui și-și extrem (aparent extrem, în fapt), dar cu siguranță războinic față de tradiția modernă a lui ori-ori. Și religie – și filosofie, de pildă. Dar piața ideilor, azi, abia începe (în lume, nu aici, la noi, unde e doar un tîrg de vechituri) să caute argumente și sentimente pentru această revoluție cognitivă.

România întreabă, Petrom răspunde:

Petrom.

Aflați mai multe despre Petrom la www.petrom.com